

УДК 82.09

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/78-2-29>**Анастасія ПРИСТАШ,**

orcid.org/0000-0001-6146-4181

старший викладач кафедри східних мов
Національної академії Служби безпеки України
(Київ, Україна) anastasiya.mostovaya.7@gmail.com**КОМІЧНЕ У БЕЙРУТСЬКИХ ЕПІСТОЛАХ АГАТАНГЕЛА КРИМСЬКОГО:
ЛІНГВО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ІДІОСТИЛЮ АДРЕСАНТА**

З огляду на потребу поглиблювати знання українців про історію нашої країни в персоналіях і життєдіяльності її видатних представників, особливої актуальності набуває звернення до приватного епістолярію вітчизняних діячів культури та науки, серед яких окремої уваги заслуговує постать видатного українського філолога, етнографа, сходознавця, лірика та белетриста Агатангела Кримського. Приватні кореспонденції є «цінним автентичним джерелом для осмислення творчої індивідуальності митця», тому об'єктом наукового пошуку у представленій розвідці є бейрутські епістоли А. Кримського, написані під час його наукового відрядження на Близький Схід (1896–1898 рр.). Метою статті є дослідження специфіки ідіостилю письменника з урахуванням особливостей лінгво-стилістичних засобів вираження комічного в його кореспонденціях.

Прикметною рисою ідіостилю митця в його приватних епістолах, що здебільшого мають побутову тематику, є широке залучення різноманітних засобів комічного на простому та складному рівні. Простий комізм у кореспонденції Агатангела Кримського представлений анекдотами та каламбурами, для пояснення таких комічних ситуацій автору доводиться коментувати мовні реалії, прецедентні висловлювання, вводити додатковий контекст тощо. Складний рівень комічного реалізується за допомогою гумору, іронії, сарказму та сатири. Власне, завдяки особливостям механізму творення комічного, листи письменника й науковця репрезентують рецепцію кожної описаної комічної ситуації. Ідіостиль адресанта бейрутських епістол має яскраво виражений національно-специфічний характер, що зокрема реалізується і через особливості підбору мовних одиниць (міжмовна омонімія, спотворення звукового комплексу слова, транслітерація слів іншомовного походження тощо) та художніх засобів (гіпербола, порівняння, антифразис).

Визначення специфіки ідіостилю Агатангела Кримського в контексті його приватних кореспонденцій дає змогу дати ще один штрих до його творчого портрета й, відповідно, поглибити знання українців про історію нашої країни в постах видатних її представників.

Ключові слова: Агатангел Кримський, приватний епістолярій, ідіостиль, комічне, адресант.

Anastasiia PRYSTASH,

orcid.org/0000-0001-6146-4181

Senior Lecturer at the Department of Oriental Languages
National Academy of the Security Service of Ukraine
(Kyiv, Ukraine) anastasiya.mostovaya.7@gmail.com**COMIC IN LETTERS FROM BEIRUT BY AGATANGEL KRYMSKYI:
LINGUO-STYLISTIC PECULIARITIES OF ADDRESSER'S IDIOSTYLE**

Due to the need to deepen the knowledge of Ukrainians about the history of our country in its personalities and livelihood of its prominent representatives, the appeal to the private epistolary of national figures of culture and science acquires special relevance, thus the figure of Agathangel Krymskyi who is the outstanding Ukrainian philologist, ethnographer, orientalist, lyricist and fiction writer deserves our special attention. Private epistolary is a "valuable authentic source for understanding the creative individuality of the artist", therefore the object of scientific research in the presented work is the Beirut letters by A. Krymskyi, written during his scientific trip to the Middle East (1896–1898). The aim of the article is studying the specific features of the writer's idiostyle, taking into account the peculiarities of linguistic and stylistic means of comic expression in his correspondence.

A notable feature of the artist's idiostyle in his private epistolaries, which mostly contain household content, is the wide use of various comic means on a simple and complex level. Simple comic means in Agathangel Krymskyi's correspondence are represented by anecdotes and puns; the author has to comment on linguistic realities, precedent statements, introduce additional context, etc. to explain such comic situations. The complex level of the comic is realized with the use of humor, irony, sarcasm and satire. Actually, due to the peculiarities of the comic creation mechanism, the letters of the writer and scientist represent his own reception of each described comic situation. The idiostyle of the addresser of the Beirut epistles has a pronounced nationally specific character, which particularly is realized through the peculiarities of the selection of linguistic units (interlingual homonymy, distortion of the sound complex of a word, transliteration of words of foreign origin, etc.) and artistic means (hyperbole, simile, antiphrasis).

Determining the specific features of Agathangel Krymskyi's idiostyle in the context of his private epistolary makes it possible to add another touch to his creative portrait and, accordingly, to deepen the knowledge of Ukrainians about the history of our country in the figures of its outstanding representatives.

Key words: Agatangel Krymskyi, private epistolary, idiostyle, comic, addresser.

Постановка проблеми. Протягом багатьох віків росія, країна-агресор, намагається привласнити мистецькі, наукові, культурні здобутки українців. Так, на превеликий жаль, імена багатьох відомих вітчизняних діячів культури та науки, серед яких зустрічаємо й письменника, орієнталіста, україніста, етнографа Агатангела Кримського, у широкого загалу не асоціюються виключно з Україною; їхні праці російська федерація все ще прагне репрезентувати як імперські. Тому надзвичайно важливим для кристалізації сучасного українського суспільства, відродження його традицій та підвищення рівня національної самосвідомості є поліаспектне знайомство з такими непересічними постатями в історії України, як Агатангел Юхимович Кримський.

Різноманітні сфери діяльності одного із засновників Української академії наук та широке коло його інтересів ускладнюють спроби українців розкрити та зрозуміти особистість Агатангела Кримського. Першим кроком для знайомства із різними гранями науковця є його біографія, частково укладена на основі приватних епістол. Листи А. Кримського є певним автокоментарем, що супроводжував його громадську, наукову й літературну діяльність, а також проливав світло на вподобання й захоплення митця, особливості його побуту і повсякденного життя.

Крім цього, у приватних епістолах Агатангела Кримського черпаємо багато нового і про політичний та культурний, зокрема літературний, процес помежів'я XIX – XX століть, що дає змогу скласти чітке уявлення про розвиток суспільства того часу і слугує вагомим штрихом до портрета одного з представників українського етносу.

Аналіз досліджень. Вивченню епістолярних діалогів між Агатангелом Кримським та видатними літераторами, науковцями, політичними й громадськими діячами кінця XIX – початку XX століття присвячено низку літературознавчих і лінгвістичних розвідок. Передусім слід згадати праці про епістолярні взаємостосунки А. Кримського з І. Франком авторства Зиновії Франко, а також видання Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України «Агатангел Кримський – Іван Франко. Епістолярні діалоги (1890–1904)» (упорядники – С. Гальченко та Наталія Лисенко), присвячене 150-річчю від дня народження митця. Окрему увагу в контексті висвітлення історії становлення Української академії наук серед науковців отримало листування неодмінного (вченого) секретаря УАН та її президента, що, зокрема, представлено у праці Оксани Василюк; дослідниця присвятила ще одну наукову розвідку, що ґрун-

тується на епістолярних джерелах, встановленню взаємин між А. Кримським та Н. Д. Полонською-Василенко. Особливості міжособистісної комунікації та образи комунікантів Агатангела Кримського й Лесі Українки в епістолярних діалогах простежувала вітчизняна мовознавиця Світлана Богдан. Безпосередньо бейрутський епістолярій А. Кримського став об'єктом наукових пошуків Ольги Лагунової у контексті дослідження етнографічної спадщини вітчизняного орієнталіста (Лагунова, 2012).

Згадані наукові праці, хоч і присвячені аналізу приватного листування Агатангела Кримського, дають вкрай мало інформації про нього як про адресанта, творчу натуру, представника літературного процесу. Водночас вибрані листи адресанта до членів його родини, хронологічні межі яких, зокрема, збігаються в часі з перебуванням орієнталіста в науковому відрядженні на Близькому Сході, розширюють уявлення реципієнтів про нього як про багатогранну, непересічну особистість саме завдяки неформальному стилю викладення думок, безпосередності та широті нарації, а також тематичному (побутовому) наповненню приватних епістол видатного українця.

Літературознавиця Соломія Павличко зазначала, що листи А. Кримського з Сирії та Лівану важливі для розуміння його як людини і як письменника (Павличко, 2000: 194). У цьому контексті важко не погодитися з твердженням В. Кузьменка про те, що «приватна епістола письменника є надзвичайно цінним автентичним джерелом для осмислення творчої індивідуальності митця з усім спектром літературознавчої структури: особистість, світогляд, індивідуальний стиль тощо» (Кузьменко, 2018: 28). Бейрутські епістоли Агатангела Кримського були написані на великій відстані від адресатів, у той період часу вони були єдиною можливістю письменника тримати зв'язок зі своєю родиною. Відтак у приватних листах орієнталіста маємо змогу поглянути на його персону по-новому – побачити відвертого, практично позбавленого внутрішньої цензури юного науковця, який з головою поринув у невідомий, екзотичний світ. Приватні листи Агатангела Кримського до Юхима Юхимовича (брат), Юхима Степановича (батько) та Марії Юхимівни (сестра) Кримських вирізняються з-поміж інших епістол письменника стилістично, зокрема появою та різноманітними способами вираження комічного. Саме тому вони становлять особливий інтерес і зумовлюють **мету статті** – проаналізувати приватний епістолярій Агатангела Кримського бейрутського періоду (1896–1898 рр.) та окреслити

специфіку ідіостилю письменника з урахуванням особливостей лінгво-стилістичних засобів вираження комічного в його кореспонденціях.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи бейрутський приватний епістолярій А. Кримського, Ольга Лагунова зауважує, що вчений, адресуючи свої листи брату, батькові та сестрі, на основі відправленої кореспонденції мав намір згодом укласти сходознавчі праці (Лагунова, 2012: 83). Безумовно, з огляду на дослідницьку натуру Агатангела Кримського (відомо, що і до наукового відрядження на Близький Схід учений активно займався вивченням етнографії України), не варто сперечатися про наукову цінність згаданих епістол, проте не можемо оминати увагою і їхню естетичну вагу.

Оскільки «листи та різноманітні матеріали біографічного характеру – це якраз документи самовияву і характеру людини, і способу її мислення, і оцінки певних явищ» (Кузьменко, 2018: 50), абстрагуючись від наукової та етнографічної складових у приватних епістолах А. Кримського, можемо головним чином простежити особливості його характеру та способу мислення, що є формотворчими елементами ідіостилю письменника.

Для розуміння індивідуальних рис епістолярного доробку адресанта слід виокремити загальні риси епістолярного стилю української інтелігенції. Аналізуючи епістолярну прозу основоположників української літератури, В. Кузьменко зазначив, що, як правило, освічені люди «писали своїм родичам (особливо адресатам на село) виключно російською мовою і тим самим демонстрували власну “освіченість”» (Кузьменко, 2018: 99). Також літературознавець відзначає, що розвиток української епістолярної прози певною мірою відбувався завдяки впливу на неї елементів українського фольклору та національного гумору. Тож мова написання приватних епістол та наявність у них елементів комічного певною мірою зумовлені тогочасним літературним процесом. Проте лінгво-стилістичні особливості передачі комічного у кореспонденціях Агатангела Кримського безпосередньо демонструють специфіку ідіостилю письменника, що, в свою чергу, дає змогу зробити висновки про адресанта як про особистість.

Оксана Калита, досліджуючи типологію комічних текстів, приходять до висновку, що залежно від емоційного наповнення і наявності раціонально-оцінного компонента, існують два типи комізму: простий (нейтральний, поверховий) та складний. Дослідниця відзначає, що складний комізм обов'язково спонукає до роздумів та містить оцінку, що ґрунтується на суспільному досвіді (Калита, 2015: 55).

Приватні епістоли Агатангела Кримського містять обидва зазначені типи. Простий комізм у кореспонденціях представлений здебільшого місцевими анекдотами – короткими усними оповідями гумористичного або сатиричного характеру з несподіваною (дотепною) розв'язкою (Волков, 2001: 24). Анекдоти у власних епістолах А. Кримський класифікує як каламбур, і, з огляду на те, що адресати знайомляться з Близьким Сходом безпосередньо завдяки листам, автору доводиться пояснювати, у чому полягає комізм описаних ним ситуацій. Наприклад, у листі до сестри Марії від 16 липня 1897 р. А. Кримський повідомив про те, як він піднімався у гори разом із священником Ханною і описав один із епізодів їхньої прогулянки: *«Ми піднімаємося важким кроком, я милуюся золотими посівами і сірими, сивими скелями, що так гарно їх відтіняють. Священик почуває себе весело. “Я тебе понесу чи ти мене понесеши” – раптом лукаво питає він мене. Я здогадуюсь, що він має на увазі один арабський каламбур-анекдот, і відповідаю: “Зійшовся Шанн з Табакою”. (Такий заголовок цього анекдоту. Нести під час дороги – це означає, за словами анекдоту, розважати свого супутника розмовами, щоб він не відчував втоми). “Ну добре, я буду нести тебе”, – вирішує ніп і починає розповідати мені, як він їздив у росію»* (тут і далі цитування епістолярію А. Кримського подається в нашому перекладі. – А. П.) (Кримський, 1973: 173). Для того, щоб реципієнтами цей тип комічного сприймався як простий та поверховий, автору доводилося вводити додатковий контекст, пояснювати прецедентні висловлювання, тлумачити мовні реалії тощо.

Традиційно термін комічне трактують як родове поняття на позначення різноманітних явищ, здатних викликати сміх, а різновидами комічного вважають іронію, гумор, сатиру і сарказм (Шумейко, 2007). Згадані види репрезентують саме складний тип комічного, оскільки відображають авторську оцінку дійсності та його ставлення до неї. У приватних кореспонденціях українського вченого й письменника переважають теми з повсякденного життя та побуту сходознавця, а також питання діалогу культур. Зокрема побут письменника (особливо питання гігієни та харчування) досить часто ставав об'єктом сатири – специфічної форми художнього відображення дійсності, в якій викриваються і висміюються негативні сторони життя (Волков, 2001: 509). Ранні бейрутські кореспонденції А. Кримського сповнені відразу до місцевого побуту, втім багаті на стилістичні засоби та різні способи реалізації сатири. 9 листопада 1896 р. у листі до брата Сіми адресант зауважив: *«Тутешня*

неохайність вражає. Мій господар давно уже помітив, що я не люблю сало барана. Сьогодні на обід була баранина з бобами (зеленню), і я взяв собі на тарілку шматок м'яса із салом, розраховуючи на те, що під час їжі я відділю сало ножем і виделкою, а господар, – пам'ятай, що він лікар, – задумав мені догодити. Помітивши, що мій шматок жирний, він поліз до мене у тарілку зі своїм ножем та виделкою, якою він вже їв, і почав відрізати жир. Я переляканим голосом кричав: “Муш лазім! ана биф еаль би нафсі” (“Не потрібно! Я сам зроблю” – це, зауважу, майже на вульгарній мові, лише “биф еаль” не зовсім вульгарно); але він, очевидно, уявив, що я конфужуся від його услужливості, і люб'язно продовжував відрізати жир. В решті решт, не впоравшись з виделкою та ножем, він запустив до мене у тарілку руку і обірвав жир пальцями. Баранина, яку я і без того ненавиджу, в ту секунду стала мені огидною» (Кримський, 1973: 43). Сатира у приватних епістолах А. Кримського реалізується переважно через детальний опис комічних ситуацій із використанням антифразису – вживанню слів у значеннях, протилежних тим, які вони мають зазвичай.

Тезу про те, що сатира у приватних епістолах А. Кримського з'являється в уривках, що стосуються побуту в сім'ї Агтая, де він проживає під час свого відрядження, підтверджує сам автор у листі до Юхима Кримського від 15/27 грудня 1896 р.: «Ось важливе прохання: не промовся про мої повідомлення щодо сім'ї, де я живу. Це ж рідня М. Й. Агтаї. Сім'я, звичайно, дуже цікава, і важко не писати на неї сатиру, особливо на старого батька. Але яким би він не був, потрібно поважати почуття М. Й. Агтаї» (Кримський, 1973: 68).

На сторінках приватних листів орієнталіста досить часто присутня іронія у різних її модифікаціях. Намагаючись у серйозному розгляді смішне, а подекуди і нікчемне, сходознавець частіше вдається до опису тих епізодів свого життя, які приносять йому більше задоволення, ніж проживання в родині Агтая. Зокрема, у листі від 14 січня 1897 р. до батька, адресант іронізує: «Я здоровий, але не зовсім. Жартома я кажу собі, що боюся деяких ускладнень. Серед гортанних звуків арабської мови є один особливо гортанний, який нагадує мукання теля. Я його вимовляю дуже добре, але я давно вже помічав, що (очевидно, від нього?) часто страждаю хрипотою. Чи від нього, чи не від нього, але поступово справи з горлом дійшли до того, що у мене тепер горлянка болить ледь не зранку» (Кримський, 1973: 101). Деякі з кореспонденцій письменника містять в собі елементи одного із підвидів іронії – само-

іронії. Наприклад, 15/27 грудня 1896 р. А. Кримський повідомив братові Юхиму деталі одного із своїх візитів до князя Гагаріна: «На обіді був присутнім один перський емір, якому, до речі, мене було подано на закуску як людину, яка розмовляє перською» (Кримський, 1973: 69). Іронія у приватних кореспонденціях А. Кримського найчастіше втілюється в образних порівняннях, що зумовлені контекстом комічної ситуації.

Втім, порівнюючи форми вираження комічного та тематику кореспонденцій, бачимо, що над деякими епізодами своєї біографії А. Кримському іронізувати було важко, будь-які спроби висміяти нікчемне одразу перетворювалися в їдку, злу іронію – сарказм (Калита, 2013: 33). Передусім, знову йдеться про побут вченого: чим довше тривало його наукове відрядження, тим частіше кореспонденції, що містять детальний опис його повсякденного життя, сповнені сарказмом. Так, наприклад, у листі до батька від 11 грудня 1896 р. адресант занотував: «Варення, безумовно, прошу не посилати, тому що для Вас це зайві витрати, а мені в сто разів смачніше місцеве варення із тростини... От якби Ви могли прислати зі Звенигородки фунта два охайності і акуратності в подарунок моїм господарям, то я був би дуже радим; але ж, на жаль, зробити це досить важко» (Кримський, 1973: 67). Загалом різниця менталітетів та світосприйняття підштовхувала адресанта до знайомства своїх адресатів з Бейрутом та жителями міста крізь призму сарказму. Зокрема, ще в одній із перших епістол із Близького Сходу (до батька, жовтень 1896 р.) Агатангел Кримський чітко пояснив, хто такі араби: «На жаль! Мої російські знайомі переконують мене у тому, що на мові арабів “10 днів” означає “два місяці”, і то лише тоді, якщо я буду щодня нагадувати про обіцянку» (Кримський, 1973: 18). У приватних епістолах сходознавця сарказм найчастіше ідентифікується через гіперболізацію найгірших рис, що характеризують ментальність арабів.

Деякі епізоди свого бейрутського життя Агатангелу Кримському все ж вдається описати з гумором, поєднуючи смішне і серйозне у позитивному ключі. У листі до брата Сіми від 24 грудня 1896 р. А. Кримський скаржиться на клімат Бейрута, але не випускає їдких коментарів про місто: «Доц йде безперестанку вже п'ятий день. Значить, залишається ще 35 днів і ночей до всесвітнього потопу. Доц не дає найменших натяків на те, що він може припинитися. Всі замерзають, але, бовдури, ніхто не здогадається зробити у домі камін. Втім, я не мерзну і сиджу з відкритими вікнами. У стелі у мене в трьох місцях з'явилися щілини і

з них тече вода. Під цими щілинами поставлені відра, які за дві години наповнюються. Що буде вночі, не знаю. ... Поки писав, на стелі з'явилася четверта щілина, прямо на середину постелі. Довелося і там ставити миску. Втім, мені весело. Кімната перетворюється на магазин посуду» (Кримський, 1973: 84). Слід зауважити, що архетип сюжету про всесвітній потоп виник саме на Близькому Сході, а вже звідти поширився далі (Луцук, 2023). Тому вибір цього міфічного мандрівного сюжету для побудови на ньому гумористичного висловлювання свідчить про ерудованість ученого та його близьке знайомство з етнографією тодішньої Сирії.

Окремою рисою реалізації комічного в приватних епістолах Агатангела Кримського є національно-специфічний характер. Комічне в рецепції сходознавця часто набуває рис, притаманних етнічним особливостям українців або арабів. Оксана Калита стверджує, що між особливостями сприймання комічного та національними культурними традиціями, національним психологічним складом характеру існує тісний зв'язок (Калита, 2015: 55), що тільки підтверджує приватна побутова епістола адресанта до брата Юхима від 29 квітня 1897 р.: «Арабські церемонії бувають нестерпними. При зустрічі потрібно до п'яти разів цікавитися здоров'ям («як твоє здоров'я», «як твої стан», «як твої достаток» і т. д.). Одного дуже милого студента сзуйтів всі називають невігласом, тому що він не цікавиться здоров'ям» (Кримський, 1973: 142). Контраст між культурами чітко простежується і у комічній ситуації, зображеній у листі А. Кримського від 13 листопада 1896 р.: «Султан, ймовірно, чув, що у європейців ополіскують склянки, і тому, перед тим, як налити князю чай, плюнув у склянку і розтер слину пальцями по її стінкам» (Кримський, 1973: 47).

Враховуючи, що автор епістол є насамперед ученим-філологом, не можемо оминати увагою і типові риси мовного комізму у кореспонденціях Агатангела Кримського. Мовний комізм будується засобами конкретної національної мови за допомогою словесних, словесно-ситуативних та стилістичних мовних засобів (Калита, 2015: 57). Різноманітним лінгвістичним каламбурам присвячена не одна сторінка листів сходознавця. Так, словесно виражений мовний комізм зустрічаємо у листі до брата Юхима від 2 січня 1897 р., де за допомогою спотворення звукового комплексу слова та транслітерації адресант описує такий лінгвістичний каламбур: «Закінчились святки, і я дуже радий. Діти перестануть ходити під мої вікна (дітей поженуть до школи), припиняться

нестерпні крики “Здравствуйте” (російською), якими діти вітають мене безперервно. При цьому всі вимовляють: “жрасті”. В перші дні мене дуже забавляли ці крики “жрасті”, – здається, єдиний результат навчання у місцевих російських початкових школах, але потім ці “жрасті” набридли» (Кримський, 1973: 90). Міжмовна омонімія, як іще одна форма словесного засобу вираження комізму, є центральним елементом епістолярної оповіді в листі до брата Юхима від 22 листопада 1896 р.: «Обурило мене своїм нахабством тільки одне: я прийшов купувати т. з. ананаси (“кашта” – не *anapas*, а *anpapa*), а крамар продав мені шишки гірської сосни і взяв за шишку по гривенику. Я спочатку виказав сумнів, бо колір плода і форма були підозрілими, але він клявся, що це найкращий сорт “ананасів”. Після повернення додому я переконався, що замість “ананасів” купив соснові шишки» (Кримський, 1973: 57). Задля того, щоб у адресатів була можливість адекватно зрозуміти комізм описаних ситуацій, адресант уводить лінгвістичні каламбури до тексту епістол не лише на словесному, а й на ситуативному рівні, що, зокрема простежується у листі до Юхима Кримського від 3 січня 1897 р.: «Приїздить їхня [йдеться про дівчиць інституту “Бакурет ель-іхсан” – А. П.] начальниця (Катерина Іванівна Шмідт), яка їздила до міста щось купити. Візник, якому вона заплатила рівно стільки, стільки було домовлено, задумав просити надбавку і, кинувши візок на вулиці, сунувся в її кімнату, де сиділи дівчиці і я. Є арабською слово “рух!” (пішов) і “рухі” (пішла), так як Катерина Іванівна завжди мала справу тільки з дівчатами, вона знає лише форму жіночого роду “рухі”. Побачивши, що візник йде прямо до кімнати, вона почала обурено кричати: “рухі!!! рухі!!!”. А за нею весь собор дівчиць підхопив: “рухі!!! рухі!!!”. Я було крикнув, що це жіночий рід, а не чоловічий, але ніхто не був у змозі звернути увагу на мої граматичні слова» (Кримський, 1973: 93). В цій ситуації засобами створення комічного ефекту стали різновиди мовної гри, побудованої на інконгруентності трьох мовних рівнів: на фонетичному – гра звуків (омоніми), на лексичному (каламбур) та на граматичному (особливості категорії дієслів).

Висновки. Приватний епістолярій є одним із найцінніших джерел для багаторівневого знайомства із особистістю А. Кримського-адресанта. Це, передовсім, зумовлено відсутністю цензури і щирістю автора кореспонденцій, а також тим, що написання епістоли є не менш творчим процесом, ніж написання художнього твору. Тому дослідження специфіки ідіостилю Агатангела Кримського саме в рамках його приватного побутового

листування з членами родини під час перебування поза межами України (в науковому відрядженні на Близький Схід) дало змогу простежити лінгво-стилістичні особливості епістол, часто виражених у різноманітних формах функціонування комічного.

Кореспонденції Агатангела Кримського прямо свідчать про ставлення автора до тих чи інших епізодів його біографії, в тому числі й завдяки формам реалізації комічного. З гумором (найбільш позитивною формою комічного) сходознавець ділиться своїми думками та спостереженнями про погоду і клімат Бейруту. Іронія на сторінках листів Агатангела Кримського присутня здебільшого тоді, коли йдеться про епізоди спілкування з місцевою інтелігенцією або про ситуації, пов'язані з його захопленнями чи вивченням арабської мови. Сарказм і сатира відчутно переважають у посланнях до рідних, коли авторові листів доводиться писати про свій побут у родині Агтая, з якими він проживав під час свого наукового відрядження. Отже, простежується чіткий зв'язок між ставленням адресанта до подій та формою комічного, якою він послуговується для її опису.

Крім цього, однією з особливостей ідіостилю Агатангела Кримського є національно-специфічний та лінгвістичний характер його приватних епістол, що головним чином відображено у втіленні мовного комізму за допомогою словесних і словесно-ситуативних та стилістичних мовних засобів для реалізації комунікативного наміру адресанта.

Таким чином, бейрутський епістолярій Агатангела Кримського прикметний різними формами реалізації комічного, що напряму залежить від авторської рецепції. Ідіостиль письменника має яскраво виражений національно-специфічний характер, що зокрема реалізується і через особливості підбору мовних одиниць (міжмовна омонімія, спотворення звукового комплексу слова, транслітерація слів іншомовного походження тощо) та художніх засобів (гіпербола, порівняння, антифразис). Визначення специфіки ідіостилю Агатангела Кримського в контексті його приватних кореспонденцій дає змогу додати ще один штрих до його творчого портрета й, відповідно, поглибити знання українців про історію нашої країни в постатях видатних її представників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волков А. Р. Лексикон загального та порівняльного літературознавства / А. Р. Волков. Чернівці : Золоті литаври, 2001. 634 с.
2. Калита О. М. Засоби іронії в малій прозі (кінець XX – початок XXI століття) : монографія. Київ : Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. 238 с.
3. Калита О. М. Типи комічних текстів та особливості їх стилістичного аналізу. *Лінгвостилістичні студії*. Луцьк : Волинський національний університет ім. Л. Українки, 2015. Вип. 2. С. 54–61.
4. Кузьменко В. І. У всесвіті слова : літературно-критичні студії. Київ : Друге дихання, 2018. 684 с.
5. Кримський А. Ю. Твори в п'яти томах ; за ред. І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1973. Т. 5. Кн. 2 : Листи з Сирії та Лівану (1896–1898). 335 с.
6. Лагунова О. С. Листи А. Кримського з Лівану як етнографічне джерело. *Східний світ*. № 1. 2012. С. 81–92.
7. Павличко С. Д. Націоналізм. Сексуалізм. Орієнталізм. Складний світ Агатангела Кримського. Київ : Вид-во Соломії Павличко, 2000. 328 с.
8. Шумейко О. А. Мовні засоби творення комічного в сучасній українській поезії (на матеріалі творів другої половини XX століття) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Харків, 2007. 20 с.

REFERENCES

1. Volkov, A. R. (2001). *Leksykon zahalnoho ta porivnyalnoho literaturoznavstva* [Lexicon of general and comparative literature]. Chernivtsi: Zoloti lytavry [in Ukrainian].
2. Kalyta, O. M. (2013). *Zasoby ironii v malii prozi (kinets XX – pochatok XXI stolittia)* [Means of Irony in a Small Prose (the end of XX – beginning of XXI century)]. Kyiv : Dragomanov Ukrainian State University.
3. Kalyta, O. M. (2015). *Typy komichnykh tekstiv ta osoblyvosti yikh stylistychnoho analizu* [The Types of Comic Texts and the Features of Their Analysis]. *Linhvostylistychni studii – Linguostylistic Studies*, 2, 54-61. [in Ukrainian].
4. Kuzmenko, V. I. (2018). *U vsesviti slova* [In the Universe of the Word]. Kyiv : Druhe dykhanntia [in Ukrainian].
5. Krymskyi, A. Yu. (1973). *Works in Five Volumes*. Vol. 5, Book 2. Letters from Syria and Lebanon (1896-1898). Kyiv : Naukova Dumka [in Ukrainian].
6. Lahunova, O. S. (2012). *Lysty A. Krymskoho z Livanu yak etnografichne dzherelo* [Letters from Aghatangel Kryms'kyi's from Lebanon as an Ethnographic Source]. *Shhidnyi Svit – The World of the Orient*, 1, 81–92 [in Ukrainian].
7. Pavlychko, S. D. (2000). *Natsionalizm. Seksualizm. Oriientalizm. Skladnyi svit Ahatanhela Krymskoho* [Nationalism. Sexualism. Orientalism. The complex world of Agatangel Krymskyi]. Kyiv : Solomiia Pavlychko's Publishing House [in Ukrainian].
8. Shumeyko, O. A. (2007). *Movni zasoby tvorennia komichnoho v suchasni ukrainskii poezii (na materialii tvoriv druhoi polovyny XX stolittia)* [Language means of creation of comical in the modern Ukrainian poetry (on materials of works of the second part of the 20th century)]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kharkiv : Kharkiv National University named after V. N. Karazin [in Ukrainian].